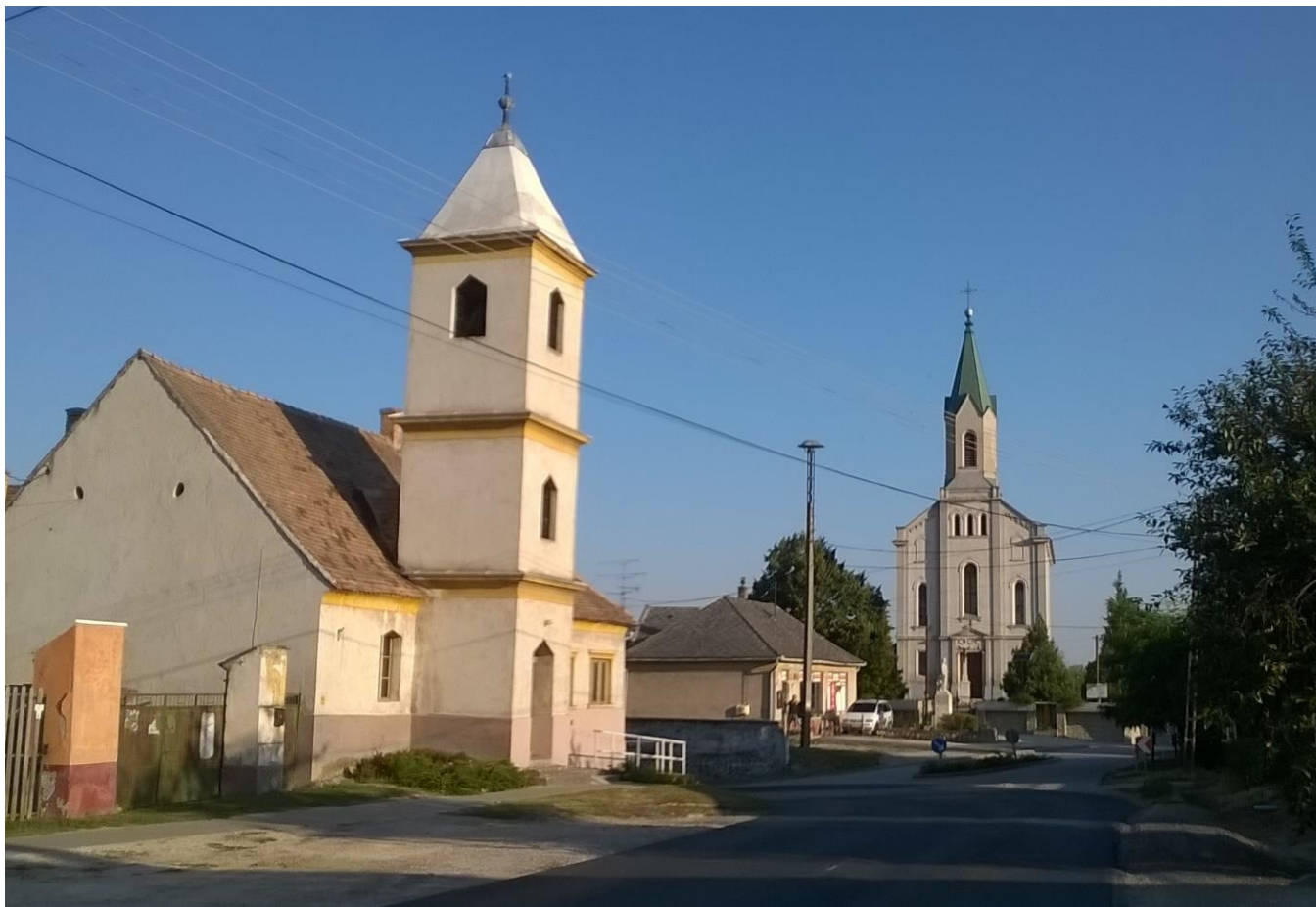

Nagygyimót

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés
2. Nagygyimót bemutatása
3. Örökségünk
4. Eltérő karakterű településrészek Nagygyimóton
 - Történeti településmag*
 - Később beépült településrészek*
 - Beépítés alatt álló utcák*
 - Külterület: majorok és puszták, vasút, reptér*
5. Építészeti útmutató
 - Telepítés*
 - Magasság*
 - Tetőhajlásszög*
 - Tetőforma*
 - Színek*
 - Kerítések*
 - Kertek*
 - Erkélyek, tornácok*
 - Ajtók, ablakok*
 - Homlokzatképzés*
 - Részletek*
6. Mai példák
7. Utcák, terek
8. Hirdetések, reklámtáblák

BEVEZETÉS

„A ház a par excellence emberi világ. A mi világunk, mert mi építettük. Emberi mértékkel mérve a ház építése az, ami legközelebb esik a világ isteni teremtéséhez. Az otthonomban én vagyok a teremtmény és az úr. Én mondom azt: legyen világosság, és valóban a következő pillanatban kigyulladnak a fények. Én határozom meg a napot és az éjszakát, én tűzöm ki a csillár csillagjait ebben a mikrovilágban. Nem hiába van a háznak és szobának „mennyezete”. Az én házam az én univerzumom. Az, hogy én a házamból látom a világot, és a világ nem lát engem, már-már isteni helyzet és hatalom.”

Hankiss Elemér

Tisztelt Naggyimótiak, leendő Naggyimótiak!

Örömmel és büszkeséggel ajánlom figyelmükbe Naggyimót Településképi Arculati Kézikönyvét. Örülök és büszke vagyok rá azért, mert közösen alkottuk. Minden Naggyimóton élő megtehetette a javaslatait, közösen alakítottuk ki a végső tartalmát, azaz mindenki hozzájárulhatott és nagyon sokan hozzá is járultak az elkészítéséhez. Nem kevésbé örülök és büszke vagyok azért is, mert a közös munka egy jó, használható, településünk épített környezetének minőségét hosszú távon is megóvó arculati kézikönyv megszületését eredményezte.

„Múlt, jelen és jövő egyaránt kiolvasható a kézikönyvből, hiszen csakis múltunk tiszteletével építhetjük jövőnket.”

Nekünk, itt lakó lokálpatriótáknak a legfontosabb, hogy ma, holnap és évtizedek múlva is azt érezhessük, jó ide hazajönni, jó itt élni, dolgozni, jó itt otthon lenni. Otthon, ami a múltunkat őrzi, ugyanakkor hozzájárul a mai kor emberének igényeihez az épített és természeti értékek megóvása mellett. Örölnék, ha a jövőbeli Naggyimótiak is tiszteletben tartanák törekvéseinket és alkalmazkodnának a helyi közösség által létrehozott arculati elképzelésekhez, hogy szeretett közös otthonunkra mindannyian büszkék lehessünk.

Köszönöm a közös munkát, sikeres építkezést kívánok, és remélem, hogy erőfeszítéseink révén sokunk gyermekei, unokái és dédunokái élvezhetik majd az általunk megőrzött értékeket.

Szaller Zsolt
polgármester

NAGYGYIMÓT BEMUTATÁSA

Nagygyimót a Bakony lábánál elhelyezkedő Pápa-Devecseri-sík kistáj területén található kistelepülés, mindössze 6 kilométerre Pápa városától.

A települést a 3 torony falujának is nevezik, mivel három felekezetnek is található itt temploma.

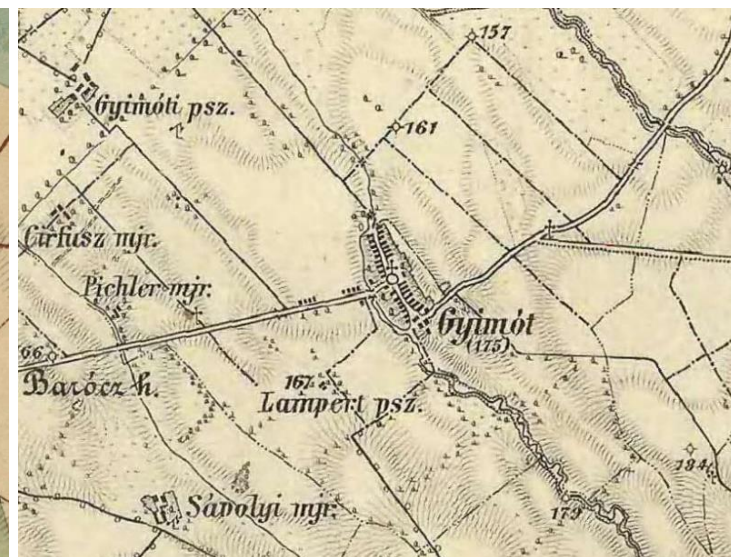
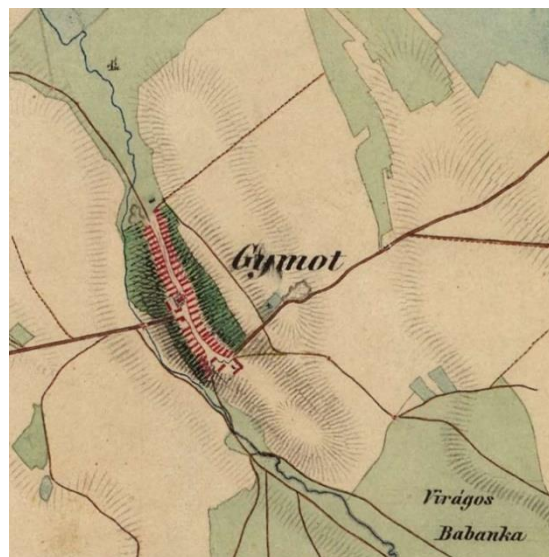
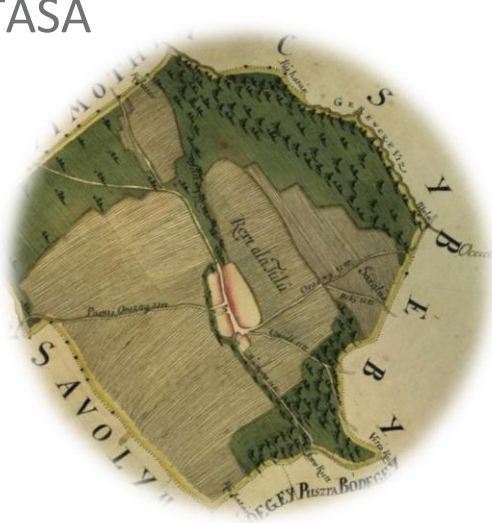
Fényes Elek 1851-es Magyarország Geographiai Szótárában az alábbiakkal jellemezte a települést: „Gyimóth, magyar falu, Veszprém vármegyében, Pápához 1 óra, a pesti országutban: 454 kath., 190 evangélikus lakos, katolikus fiók-szentegyházzal. Határa részint hegyes, köves, részint róna. A pápai uraság birja.”

A szerző messziről írta a szótárát, mert az 1748-as egyházi összeírásban ez szerepel:

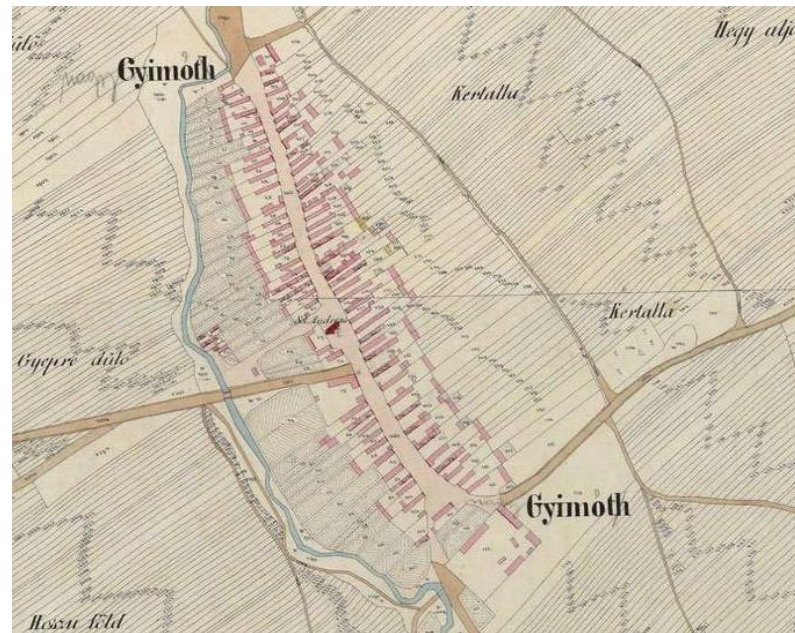
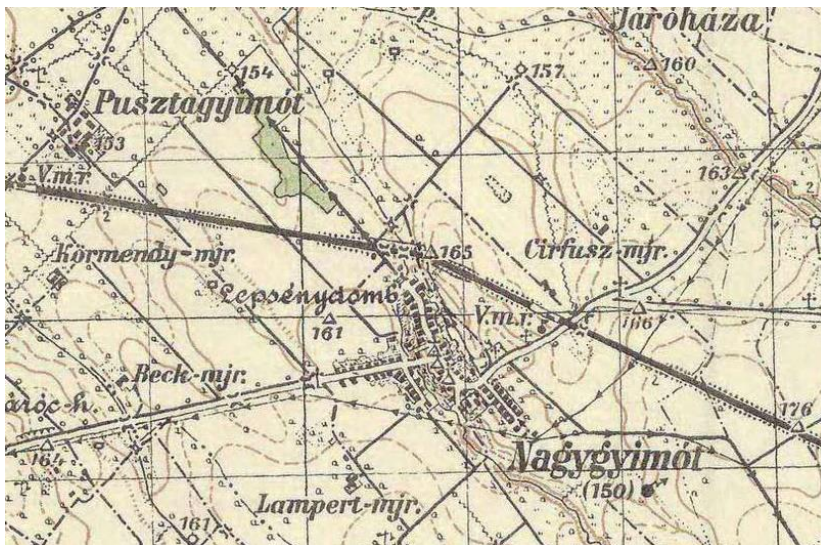
„Ugod filiája, fél órára. A katolikusoknak nincs semmiféle imaháza, templomukat a kálvinisták birtokolják. Nem becikkelyezett hely. A pápai méltóságos Eszterházi Ferenc gróf úr a földesúr. A lakosság: A nép magyar. Nagyrészt kálvinisták, vannak katolikusok is, de az idézésre nem jöttek át. Meghagytam a plébános úrnak, hogy írja össze mindkét részt. Nem tudok pontos számot mondani, mert még nem kaptam meg a jelentést. Van eretnek prédikátor és mester.”

Az igazság talán középen van, mert 1789-ben válik szét hivatalosan a két protestáns gyülekezet. Az érdekesség az, hogy a faluban egymást segítve és támogatva él együtt a három felekezet a katolikus kegyúr oltalma alatt.

A három térkép készítésének időpontjai: 1731, 1782, 1857.

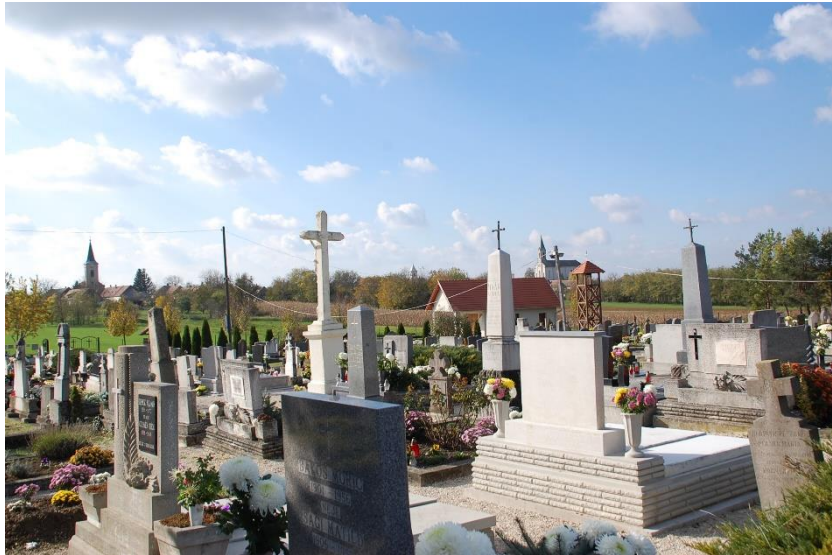
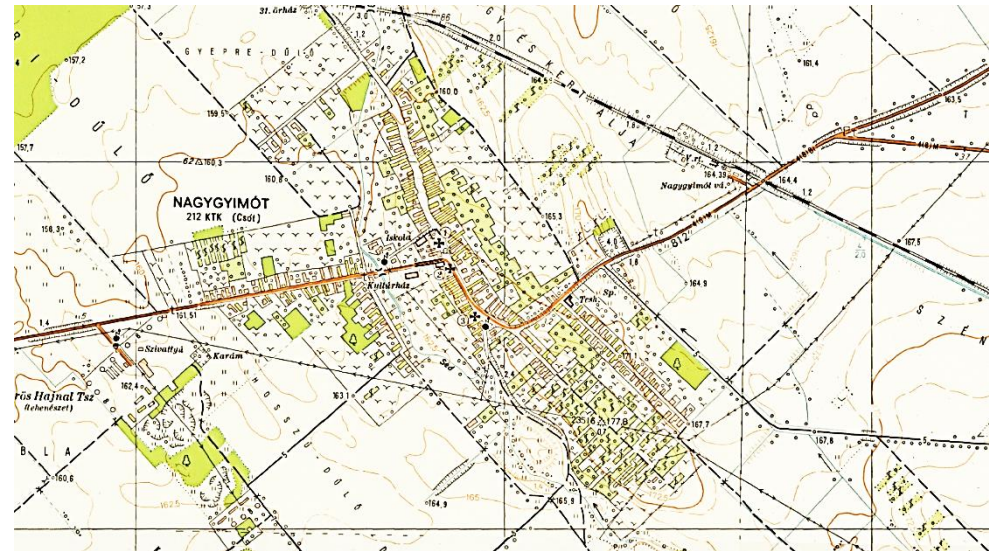
6 | A település bemutatása

Az előző oldal térképein jól látható a településmagban máig fennmaradt telekrendszer, amely megfelel a mai Kossuth utca és Pápai út középső szakaszának. A majdnem észak-dél irányú főút két oldalán szalagtelkek futnak, és az 1857-ben készült úrbérrendezési térképen jól látható, hogy az udvarok végében keresztbe fordított pajták sorakoznak.

A mezőgazdasági művelés elterjedtségét, és tagoltságát jól mutatja a térkép, amely a hódoltságot követően már a XVIII. század közepére kialakult. Ekkor, 1750-ben egy jobbágytelek Nagygymóton 25,5 kataszteri hold szántóból és 6 hold rétből állt. Ez az állapot fejlődik tovább, és a jobbágyfölszabadítást követően megindul a telkek osztódása, és új lakóterületek kialakulása. Ekkor válik meghatározóvá a majorgazdálkodás az uradalom részéről, és alakul ki a határ mai területe.

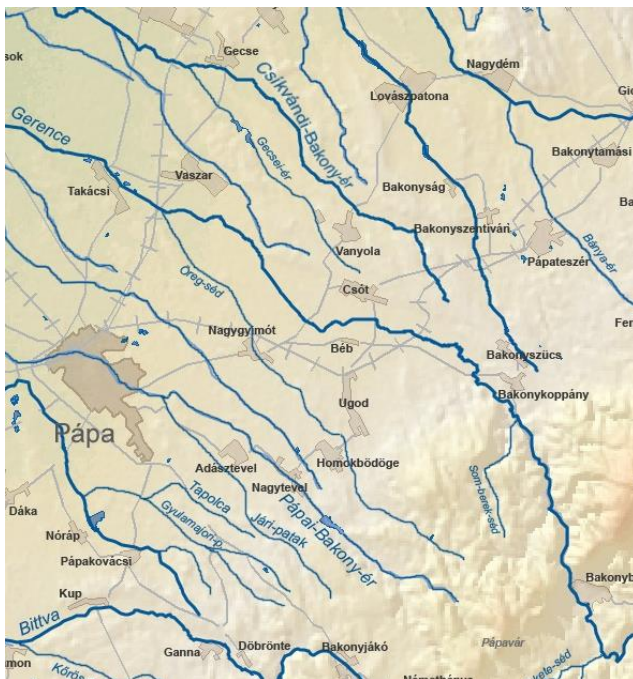
A XIX. század második felében két nagyobb tűzvész (1863, 1868) pusztít, a mai építészeti kép ezt követően alakul ki. Ezt befolyásolja az 1902-ben megépülő vasút, amelynek megállóhelyei mára már megszűntek, az épületeket is elbontották.

Elsőként a Pápai út nyugati szakasza épül be, ez a folyamat már a XIX. században elindul zsellérházakkal, majd ezt követően a vasút miatt a Rákóczi utca nyílik meg. Ezzel egy időben a mai Táncsics utcában is épülnek már házak. A XX. század közepére a főutca a Pápai út lesz, amely a 8302 országút településen átvezető szakasza. A legmagasabb ponton az 1876-ban épülő katolikus templom áll, mindhárom torony jól látható a temetőből, amelyet szintén a XIX. század végén nyitnak, és amelyet közösen használ a három felekezet. A régi temető az egykori és mai templom körül volt, ahol mára egy modern kálváriát alakítottak ki, így a golyota, valóban a koponyák hegye.

8 | A település bemutatása

A település természeti környezetét alapvetően meghatározza annak tájféldrajzi elhelyezkedése. A Dövényi Zoltán szerkesztésében megjelent Magyarország Kistájainak Katasztere alapján a kistáj a Kisalföld nagytájon belül elhelyezkedő Marcal-medence középtáj része. A Bakony és a Marcal-völgy közötti terjedelmes kistáj keleti fele közepes helyzetű (150 m feletti), nyugati fele alacsony helyzetű (125-150 m közötti), enyhén tagolt hordalékkúpsíkság. Tájképileg sajátosan színezi a délnyugaton, mintegy 30 km-re lévő Somló (432 m) vulkanikus tanúhegye, keletről pedig a Magas vagy Öreg- Bakony.

Teljes egészében a Marcal jobb oldali vízgyűjtő területe a Kisalföldön, amelyet az egymással párhuzamosan a Marcalba siető patakok tagolnak: a Danza, a Gyimóti-séd, és keletre a Gerence. A kettő közötti dombháton magasodik a három tornyos falu.

A kistáj egykor erdőterület volt, üde lomberdők (többnyire gyertyános-tölgyesek), amelyben előbb legelők és szántók jelentek meg, és természetes gyepek is előfordulhattak.

A vízfolyások mentén puhafa- és keményfaligetek alakultak ki. A kibukkanó pliocén kavicsok és homokok kis kiterjedésben cseres-tölgyesek fordultak elő.

Az erdők jelentős részét az évszázados emberi tevékenység drasztikusan átalakította, amely átalakítás Nagygyimótra is jellemző. A sovány talajokon többnyire legeltetés folyt, amely kisebb-nagyobb mértékben ligetessé tette az erdőket. Az erdőirtások és legeltetések következtében nagy kiterjedésű füves pusztaságok alakultak ki.

Az állatállomány csökkenésével a legelőket, legelőerdőket akáccal és erdeifenyővel ültették be. Ugyanakkor Nagygyimóton a szántóterület is nagy arányban fordult elő.

Természetvédelmi szempontból sem országos, sem közösségi jelentőségű, de még helyi védettségű természeti érték sem található a község területén. Ugyanakkor a nemzeti ökológiai hálózat elemei megtalálhatóak a település külterületein, amellyel hozzájárul az országos zöld infrastruktúra jövőbeni kialakításához. Nagygyimót területén természetvédelmi értéket csak a nemzeti ökológiai hálózat részei képviselnek.

A XX. század elejére számos majorság és puszta épült ki a falu határában. melyeket főleg az Eszterháziak építtettek és adtak bérbe.

Szintén meghatározó volt a táj alakulásában az 1902-ben kiépített Tatabányát Pápával összekötő vasút, amelyen a személyi közlekedés 2007-ben megszűnt. Két megállóhely is épült a vonalra, amelyeket mára elbontottak, a pusztagyimóti megállót alig hét éve. Ezek is részben uradalmi épületek voltak, magas színvonalon megépítve.

A legkésőbbi beavatkozás, amely jelentősen megváltoztatta a település határának északnyugati részét, a reptér kialakítása volt, amelynek munkálatait 1935-ben kezdték meg, Használata azóta folyamatos.

10 | A település bemutatása

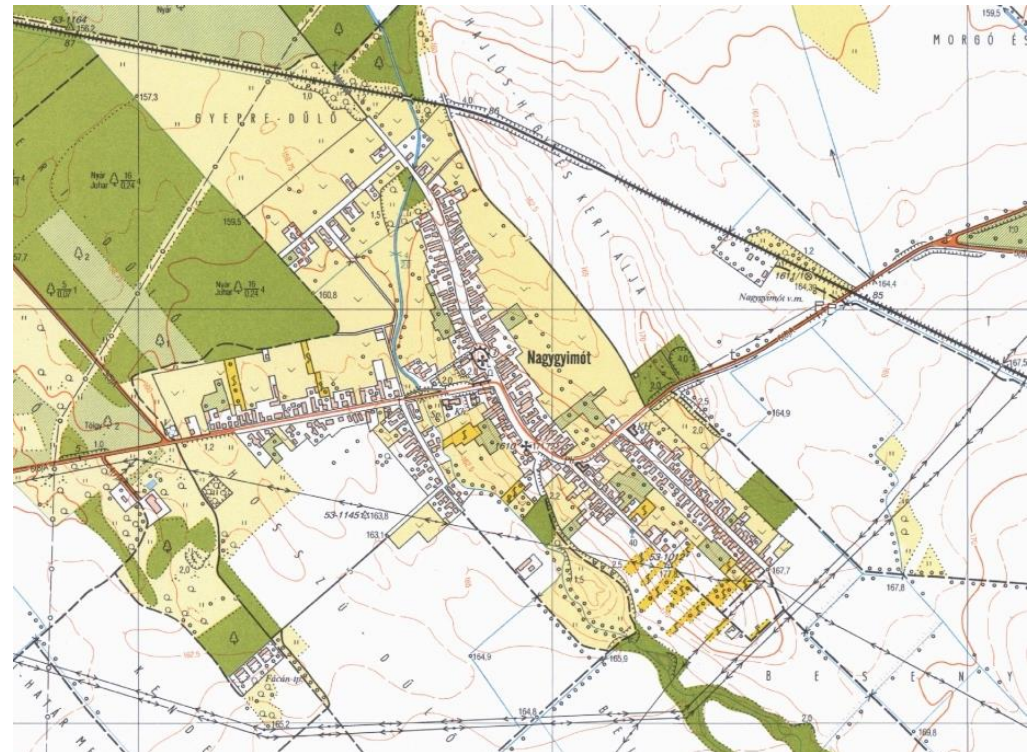
Nagygyimót lakosainak természeti környezetéhez való kapcsolódását nagymértékben befolyásolta a második világháborút követő mezőgazdasági átalakulás. Az 1952-ben alakult első gazdaság feloszlott, és 1959-ben megalakult az új típusú termelőszövetkezet, amelynek központja Csóton volt. A vasút ekkor még működött, a helybeliek többsége Pápra járt dolgozni. A paraszti gazdálkodás megszűnt, és ezzel együtt a gazdasági épületek egy része is eltűnt, vagy új funkciót kapott.

Ez eredményezi, hogy új utcák nyílnak. Ez a folyamat még a század elején indul Pápa felé a Pápai utca beépítésével, majd a Táncsics, és Rákóczi utcák felé terjeszkedett a falu. Itt még a hagyományos hosszú, oldalhatáron álló házak épülnek, de sok foghíj marad, amelyekre már előkertes sátozott házak épülnek. A Petőfi utca beépítésére már a XX. század második felében került sor. A Hunyadi és Ady, valamint a Szőlőhegy utcák beépítése, máig csak részben valósult meg, a beépített telkek száma ezekben az utcákban várhatóan szaporodni fog.

A művelődési ház, hivatal, óvoda és piac létrejötte miatt a település központja a Gyimóti-séd észak-déli irányú völgye felé helyeződött át, a történeti mag északi részének rangja csökkent (mai Kossuth Lajos utca).

A középkori római katolikus templom a történeti település közepén, az egyébként is széles utca teresedésében, az utcára merőleges tengellyel, keletelt szentéllyel helyezkedett el. A jelenlegi templom ugyanitt áll, de tengelye már az úttal párhuzamos, és kapuja a Pápai út kanyarulatára néz, ezáltal a településképpen elfoglalt helyzete is némileg megváltozott a korábbihoz képest.

A település nagyon szerencsésen funkciót talált és adott a régi iskolaépületeknek és más régi középületeknek, a helytörténet bemutatásához egykori gazdasági épületeket is fölhasználva fejleszt és erősíti a karaktert. Az önkormányzat és az felekezetek együttműködése, hagyománytisztelte példa értékű.

ÖRÖKSÉGÜNK

A település építészeti örökségét elsősorban az a belső telekszerkezet jelenti, amelynek kialakulását a történeti térképek segítségével áttekintettük. A tájban való elhelyezkedés építészeti jelei a templomok, valamint a szakrális és történeti kisémlékek. Ezek közül műemléki védeltséget egyedül a mai formájában az 1870-es években kialakított református imaház épülete élvez. Ez az épület már 1784-ben is állt, és a reformátusok tulajdonában volt. A településközpontban, a Pápai utcában álló épület tornya a falukép fontos eleme, itt a két templom között fordul a mai országút Pápa felé.

A római katolikus templom a falu közepén emelkedő dombon, a település hangsúlyos pontján emelkedik, szintén a XIX. század hetvenes éveiben épült, de elődje már a XII. században ugyanitt állt.

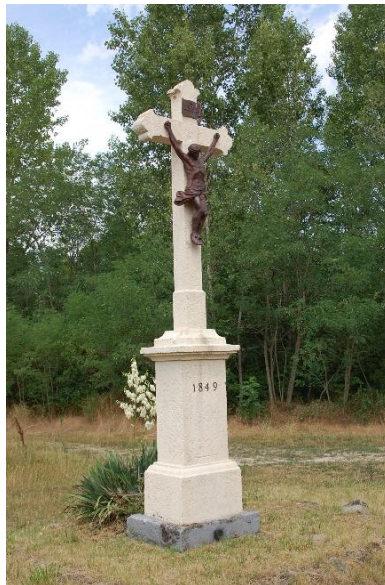
Az evangélikusok templomának építése már a XX. század legelejére tehető, a datálás szerint 1909., de írott adat van arra, hogy 1872-ben az evangélikus anyaegyház rendelkezett templommal.

Méltán kapott helyet a három torony a mai címerben, és azt is fontos megjegyezni, hogy mindegyikhez tartozik egykori iskolaépület is. Ezeket szintén érdemes védeni és megőrizni, még akkor is, ha ma éppen nem működik iskola a településen.

A mai templomépületeknél régebbiek azok a keresztek, amelyeket a határban, és részben már a mai belterületen találunk.

A hét kereszt közül kettő, a Pápa felé eső és a temetőkereszt a legrégebbi, 1849-ben állították őket. Ez egybevág a bemutatott térképekkel is, hiszen az 1847-es katonai felmérésen még egy szakrális kisméretű keresztet sem láthatunk, de a temető már a mai helyén szerepel. A temetőben egy áttelepített vaskeresztet is láthatunk, amely talán azonos azzal, amelyet a térkép a Takácsi felé vezető földúton ábrázol, a vasúttól északra. A temetőben több XIX. századi sír is található. A sírkert egésze kiemelt figyelmet érdemel, javasolt kertészeti eszközökkel, a hagyományok figyelembe vételével megoldani határolását és előterét. A belterület nyugati határán álló kereszt két akácfával és táblákkal kialakított környezetben jó példa az élő és az épített elemek harmonikus elhelyezésére.

Az épített történelmi emlékek közül a rangidős a hősi szobor, amely a templom előtti téren áll egy kereszt szomszédságában a bolt előtt. A falu hagyománytisztelőjét jellemzi, hogy a rangos és jól elhelyezett történelmi emlékek, köztéri szobrok száma jelentős.

Ezek közül egyik példaértékű a falu kemencéje, amely nem formájával, hanem funkciójával kapcsolódik a magyar falu hagyományos építészeti képéhez.

Ehhez hasonló, kettős szereppel bír a termelői piac épületegyüttese. Példaértékű, ahogy ezek az új építmények a faluképbe kapcsolódnak, éppen ezért helyi védelemre érdemesek a történelmi alkotásokkal együtt.

A közterületek folyamatos átalakulása és karbantartása jellemző a településre a központban és a temető környékén. Kevésbé látványos, de figyelemre méltó értéket jelenteken a hátsó udvarok és kertek, a tájba oldódó kivezető tagutak, az egykori grófi út nyomvonala és fásítása. Sajnos ezeket nehéz védeni, szabályozni, hiszen kezelésükben a mindenkori tulajdonos és a község együttműködése szükséges.

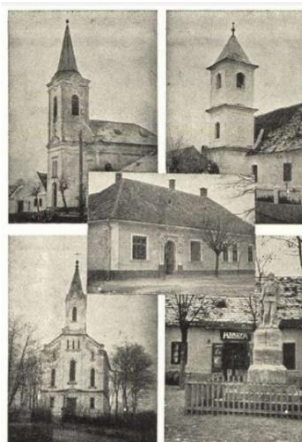

Ugyan a pajták többsége eltűnt, de kisebb gazdasági épületek megmaradtak. Ezek közül a legjellegzetesebbek az utcai kerítésbe beépülő magtárak, amelyek könnyen műhelyé, bolttá alakulhattak.

Ezt a típust a XX. század első felében is építették még, ahogy ezt a Rákóczi utcai példa is mutatja.

Harmadik meghatározó örökségi csoport a porták épületei, együttese. A településkép szempontjából ezek a legmeghatározóbbak. Gyimót helyzetének következtében sokat megőrzött a múlt század elejének építészeti képéből. Ezek közül két tucatot helyi védelem alá helyezett az önkormányzat. Valóban, ha ezek léptékként és mintának fennmaradnak, akkor lenne mihez igazítani az új építéseket és felújításokat. Gyimót esetében azonban két fontos középületet is védelemre javasunk, még akkor is, ha ezek tőpusterv alapján készültek. Az egyik a jelenlegi önkormányzat, a másik pedig az egykori művelődési ház épülete – a már említett iskolákkal együtt.

ELTÉRŐ KARAKTERŰ TELEPÜLÉSRÉSZEK

A település eltérő karakterű részeit a telkek mérete és alakja, a beépítési sűrűség, a házak (többségének) formája, a jellegzetes épületrészletek, illetve a jellemző kerítések alapján különböztethetjük meg egymástól. Az egyes, elkülönülő karakterű településrészek szerves összhangban vannak a falu fejlődése során külön-külön korszakokban beépült utcákkal, hiszen a karaktert adó jellegzetességek időről időre változtak, az újabban beépített utcák a korábbiól eltérő karakterrel jelentek meg. Szerencsére a települések többségére jellemző karakterváltás Nagygyimóton még nem következett be, a hagyományos, harmonikus történeti beépítés a Kossuth Lajos utcában a mai napig érzékelhető: a domboldalra felkúszó utca, a házak ritmusa, a falu határából a háttérben meghúzódó Kőris-hegy sziluettje jellegzetes Bakonyaljai, de ugyanebben a formában sehol máshol meg nem található településképet alkotnak.

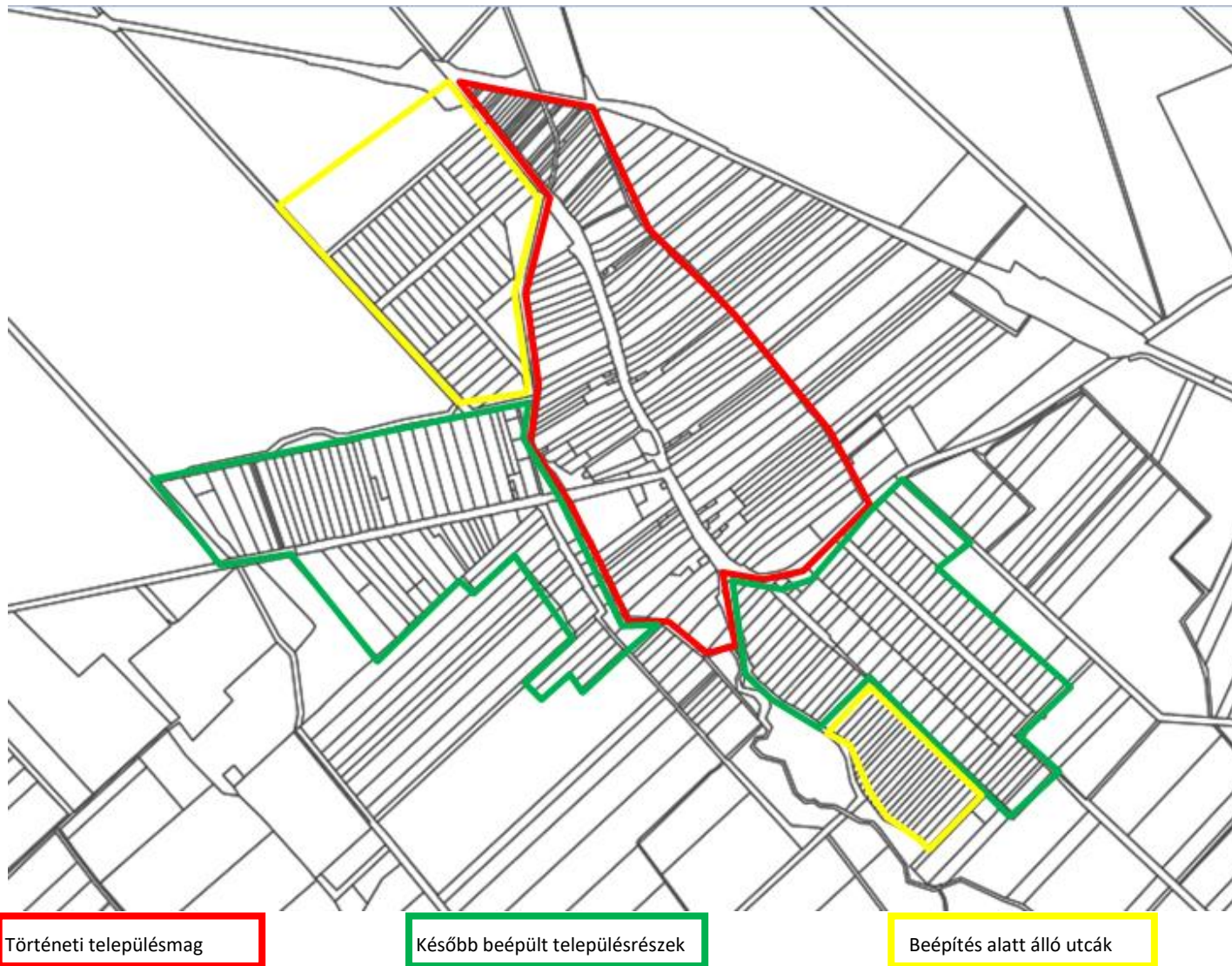
A fentiek figyelembevételével Nagygyimóton a belterületen három eltérő karakterű településrész különíthető el, melyek arculata jelentősen eltér egymástól, és emiatt hosszú távon az egyes területek építési szabályozása is más szempontokat kíván. A három eltérő karakterű településrész:

1. Történeti településmag (Kossuth utca, Pápai utca középső szakasza)
2. Később beépült településrészek (Pápai utca, Rákóczi utca, Táncsics utca, Hunyadi utca déli része, Petőfi utca)
3. Beépítés alatt álló utcák (Hunyadi utca északi része, Szőlőhegy utca, Ady Endre utca)

Nagygyimót belterületétől észak-keleti irányban helyezkedik el Pusztagyimót Alsó- és Felsőmajor, melyek önálló arculattal rendelkeznek.

Szintén a település közigazgatási területén fekszik a térképrészlet bal felső sarkában látható pápai repülőtér

TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSMAG

A falu legkorábban beépült része. A szalagtelkek keskenyek, hosszúak, jellemző a telek északi oldalára kerülő, oldalhatáron álló, hosszúhásas beépítés. A kőből épült házak előkert nélkül, az utcáfrontra épültek, többnyire oromfalasak vagy kontyolt tetőidommal és füles homlokzattal néznek az utcára. Jellemzőjük az utcai homlokzaton a két álló téglalap alakú ablak, a hosszú oldalon a tornác. A házak közötti keskeny udvarokat az utca felől tömör falazott kerítés és tömör – mára többnyire fémből készült – kapu választja el.

A központi részen találunk néhány XIX. század végéről származó, a városi polgári házakat utánzó épületet is. Ezek tetőgerince az utcával párhuzamos, az utcára három-négy ablak nyílik és plastikus tagozatok díszítik a homlokzatot, vakolatdíszek jelennek meg az ablakok körül.

Ezen az utcaszakaszon található a fontos középületek közül a három templom, melyek tornya a településkép szempontjából is meghatározó elem. A dombtetőre épült katolikus templom az észak felőli látványt teljes mértékben uralja tömegével.

Ugyancsak a történeti főutcában áll a bolt, a posta és az orvosi rendelő. Ezek léptékükkel, tömegükkel nem térnek el jelentősen a családi házak méreteitől, harmonikusan simulnak bele az utcaképbe.

KÉSŐBB BEÉPÜLT TELEPÜLÉSRÉSZEK

(Pápai utca, Rákóczi utca, Táncsics utca, Hunyadi utca déli része, Petőfi utca)

A történeti településmagot később beépült részek veszik körbe. Annak ellenére, hogy ezekben az utcákban – különösen a Pápai utcában – is találkozhatunk néhány utcára merőleges, régebbi típusú hosszúházzal, ezeken a területeken az uralkodó épülettípus a sátoztetős kockaház.

A telkek szélesebbek, ez teszi lehetővé a szélesebb épülettömegek megjelenését. A tetőket cserép vagy palatető fedí, az utcai homlokzat uralkodó motívuma a két háromszatú ablak. Az ablakok mellett gyakori a díszítőmotívumok megjelenése.

A házak bejárata többnyire az oldalkertből, általában fedett vagy üvegezett verandáról nyílik. A házak előtt a Pápai utcában előkert található, előtte többnyire falazott lábazattal és pillérek közötti mintás, sokszor festett fémkerítésekkel. A többi utcában az utcafrontra épültek a házak. A kapuk általában tömörek, fémből készültek.

A hatvanas-hetvenes évek kockaházai mellett találunk néhány későbbi, nyolcvanas évekbeli épületet is. Ezek telepítésüket tekintve általában követik a környező beépítést, tömegük többnyire nyeregtetős, a tetőtér általában beépített, ami a tetősík fölé emelt tetőablakok, illetve az oromfalon megjelenő erkélyek formájában jelenik meg a homlokzaton. Bejáratuk sokszor fedett-nyitott előtérből nyílik.

BEÉPÍTÉS ALATT ÁLLÓ UTCÁK

(Hunyadi utca északi része, Szőlőhegy utca, Ady Endre utca)

A település belső területein a Hunyadi utca északi részén, valamint az Ady Endre utcában, a falu peremén pedig a Szőlőhely utcában vannak a közelmúltban beépült vagy még beépítésre váró üres telkek. A néhány új épület napjaink építészeti divatja szerint terjengős alaprajzzal, alacsony hajlású tetővel épült.

Középületek

A település középületei léptékükkel, méreteikkel, anyaghasználatukkal szervesen illeszkednek a faluképbe. A Községháza, a posta, az orvosi rendelő, a bolt, a művelődési ház és az óvoda a falu S alakban futó mai főutcájára, a Pápai utcára fűződik fel.

A Pápai utca nyugati szakasza mentén az egykori falumagtól nyugatra, a patakvölgy mentén nagy kiterjedésű park található emlékművekkel és a termelői piac fából épített kupolás standjaival. A parkot egy régi porta gazdasági épületeiben berendezett kiállítóhely, a „Hagyományok háza” kapcsolja a faluközpontoz.

A XX. század második felében a közterületek fontos térelemeivé váltak a buszmegállók építményei. A Pápai utca nyugati szakaszán egy – felújításra szoruló állapota ellenére – gondosan megtervezett, jó arányú esőbeállót találunk.

Az egykori iskolák és a művelődési ház telepítésével és tömegével is jelzi, hogy középület, ez az új főutca kialakulásával tovább erősödött, a katolikus templom a jelen és a múlt találkozási pontján áll, a középületek pedig zömben a patak völgyben a nagyon fontos és vállaltan modern piac, „agora” körül találhatóak.

Külterületi beépítések

Pusztagyimót alsó és felső major

Az egy ideig önálló település (Kis-Gyimót) helyén két majorság épült meg a XVIII. században. A jelenleg álló épületek közül a magtár datált. Ez valóban 1872-ben épülhetett. Ennél régebbi szerkezetei alapján a felső major istállója, amely mára életveszélyes állapotba került. A többi épület, a mulatóház, egykori iskola, istállók, cselédházak is értéket képviselnek, azonban mai műszaki állapotuk miatt megőrzésük csak külső segítséggel lenne elképzelhető, ezért legalább részletes dokumentációjuk szükséges lenne.

Egykori vasúti megállók

Nagygyimót település nevét a veszprémi Baross Gábor Vasútmodellező és Vasútbarát Klub tette – legalábbis a vasútmodellezők körében – országosan ismertté az egykori vasúti megálló megmodellezésével és számos kiállításon való bemutatásával. A vasútforgalom egy évtizede leállt, a vasúti épületek szinte nyomtalanul eltűntek. A leromlott állapotú átmenő vágány mentén csupán a rakodórámpa, a peron szegélye, a kitérők és a vágányzáró sorompók maradványai emlékeztetnek az egykor élénk vasútüzemre, mely sajátos hangulatával településképi szempontból is a falu egyik mára elveszett színfoltja volt.

Repülőtér

A település belterületének megjelenésében ugyan nem játszik szerepet, de mivel közigazgatásilag ide tartozik, mindenképpen meg kell említenünk a repülőtér környékét, mely különleges funkciójú épületeivel önálló, sajátos arculattal rendelkezik és színesíti Naggyimót összképét.

Sajátos történelmi folyamat következtében a repülésből már kivont gépek egy része Pusztagyimót egyik legelőjén parkol, nem messze a hét éve elbontott vasúti megállótól.

ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ

Nagygyimót eltérő karakterrel rendelkező részei közül a településközpont az, amely határozott, szinte teljesen egységes arculatot mondhat magáénak. A többi terület arculata nem válik el egymástól élesen, az utcára merőleges tengellyel épített hagyományos hosszúházak és a sátortetős kockaházak vegyesen találhatók a faluban; így a felújítások, átalakítások vagy új építkezések során bármelyik típus jellegzetességei követhetők. Fontos azonban megjegyezni, hogy az eltérő típusok eltérő építészeti jegyekkel rendelkeznek, melyek keveredése a településképet károsan befolyásolhatja.

TELEPÜLÉSMAG: KOSSUTH UTCA, PÁPAI ÚT KÖZÉPSŐ RÉSZE

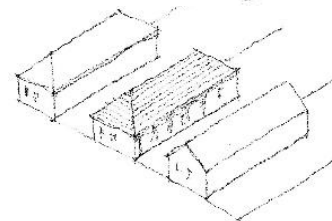
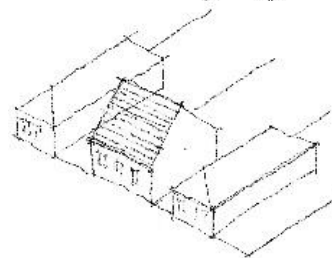
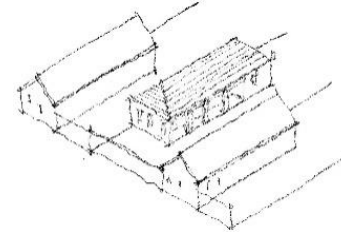
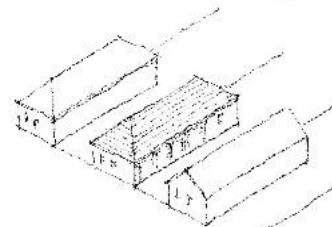
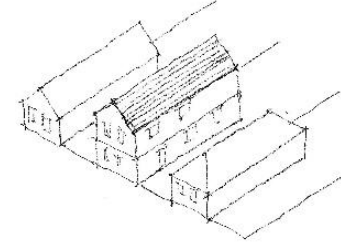
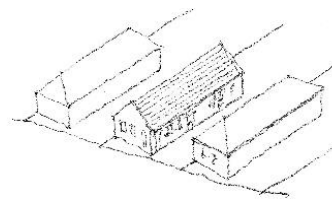

MAGASSÁG ÉS TELEPÍTÉS

A területen a földszintes épületek építése jellemző.

Emeletes épület építése esetén a ház zavaró módon kilóg az utcaképből.

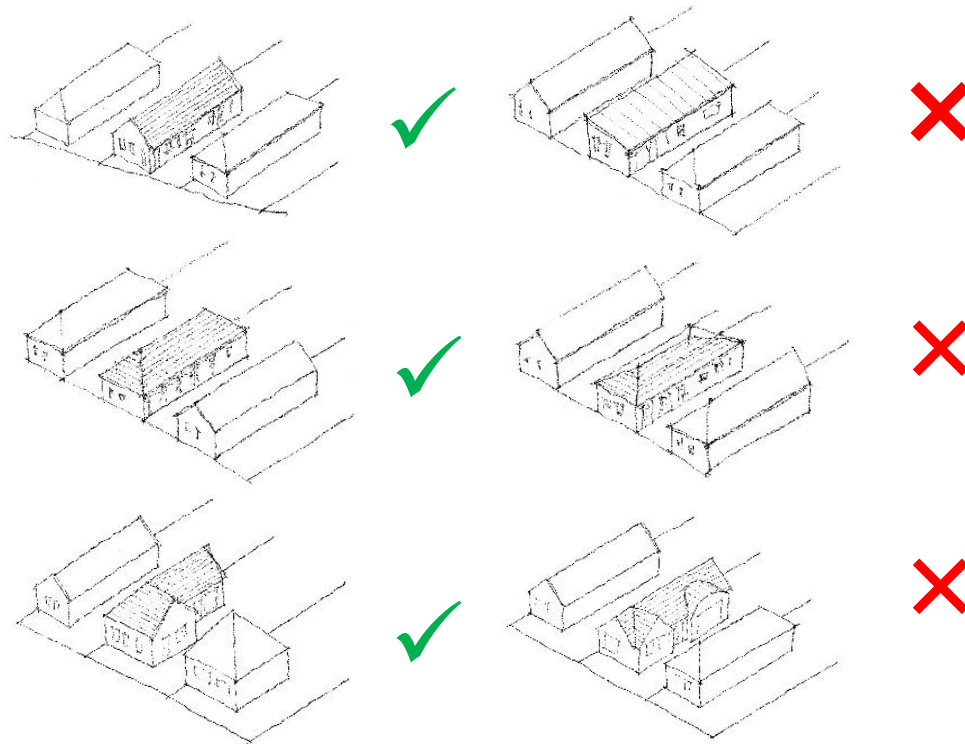
A házakat mind előkert nélküli, mind előkertes vagy fűrészfogas beépítés esetén érdemes a szomszédos házakat összekötő vonalra illeszteni. A meglevő beépítési vonal elé vagy mögé épített ház megbontja a faluképet.

TETŐHAJLÁSSZÖG, TETŐFORMA, TÖMEG

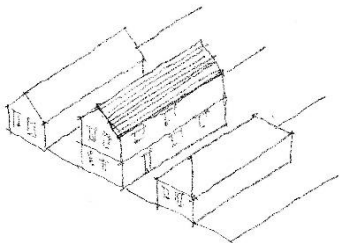
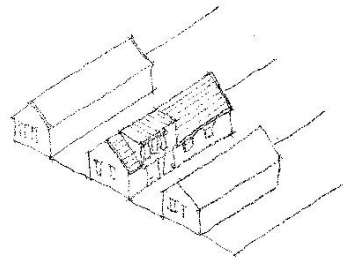
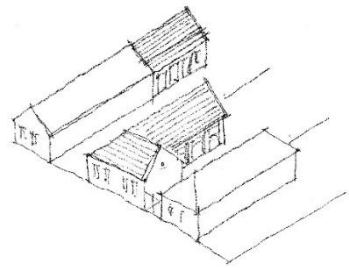
A hosszú házakra egyszerű, 38-45 fok közötti hajlásszögű nyeregtető való, formája lehet ormfalas vagy kontyolt egyaránt. Az épület utcával párhuzamos befordulása szerves fejlődési forma, nem zavarja az utcaképet.

A hagyományostól eltérő tömeg: félnyereg tető, alacsony hajlású tető vagy elaprózott tömeg alkalmazása esetén az utcaképbe nem illeszkedő ház alakul ki.

BŐVÍTÉS

A hosszú házak bővítése a tömeg megnyújtásával vagy befordításával a legcélszerűbb. Az emeletráépítés, vagy a tömegforma jelentős megváltoztatása az utcaképtől idegen épületeket eredményez.

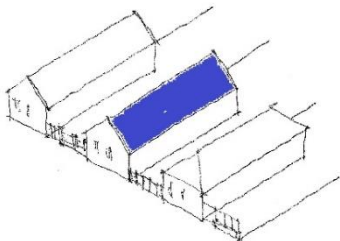
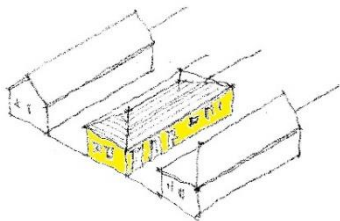
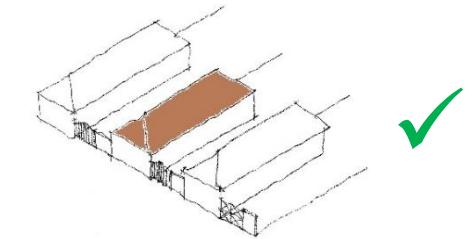
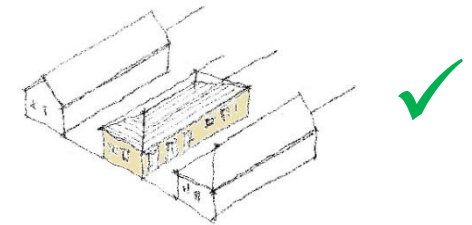

SZÍNEK, ANYAGHASZNÁLAT, DÍSZÍTÉS

A pasztellszínűre festett ház és a vörös, natur vagy barna színű tető nem hívalkodik a faluképben.

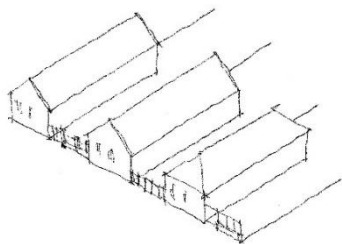
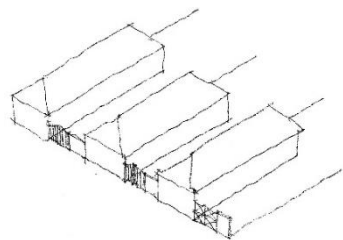
Harsogó (kék, zöld stb.) színek vagy élénk színű tető alkalmazása esetén a ház túlzottan harsányan, zavaróan jelenik meg az utcában.

A homlokzaton bátran alkalmazhatóak tagozatok és keretek, visszafogott színezéssel

KERÍTÉSEK

Az utcáfrontra épített házak kerítése hagyományosan tömör fal, tömör kapuval.
Felújítás, új építés esetén érdemes ezt a formát követni.

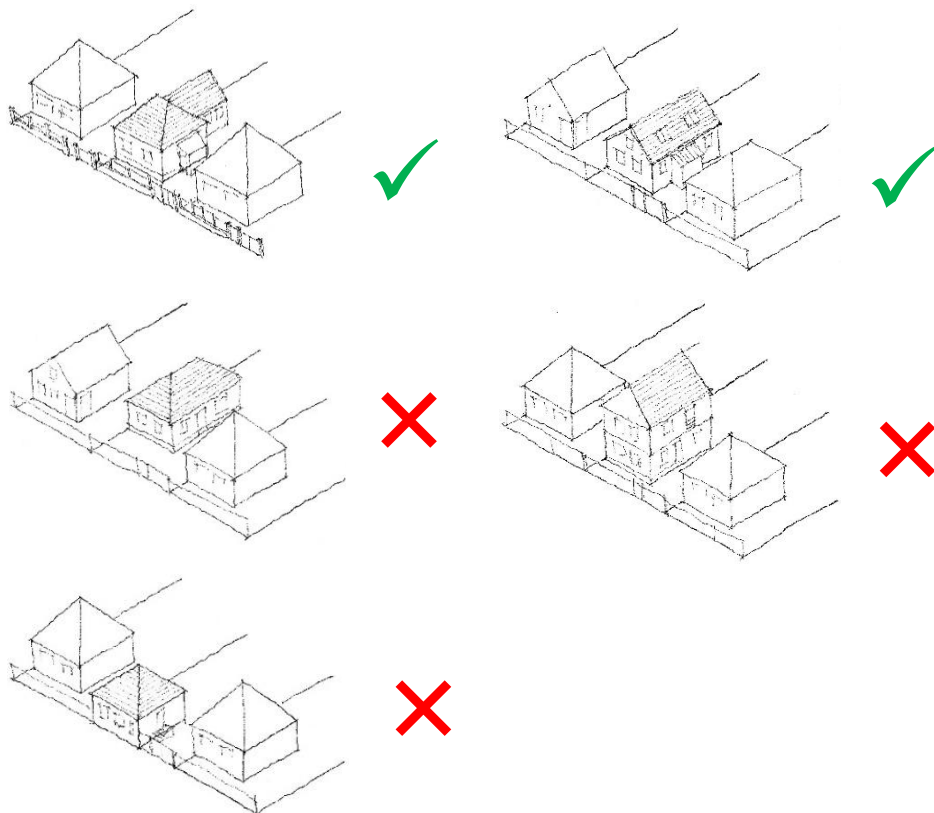

KÉSŐBB BEÉPÜLT TELEPÜLÉSRESZEK: RÁKÓCZI, PETŐFI, PÁPAI, TÁNCICS UTCA

TELEPÍTÉS ÉS MAGASSÁG

A házak telepítésének tervezése során a szomszédokat összekötő vonalat érdemes figyelembe venni. A meglévő telepítéshez nem illeszkedő házak az utcaképet is zavarják.

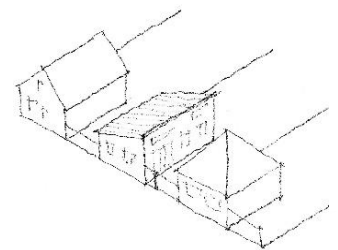
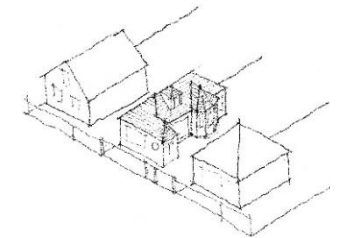
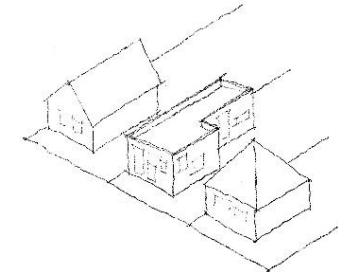
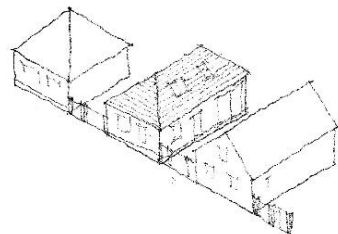
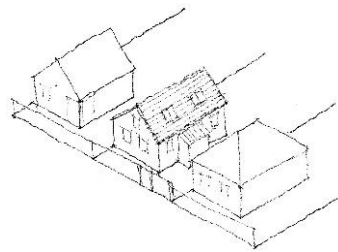
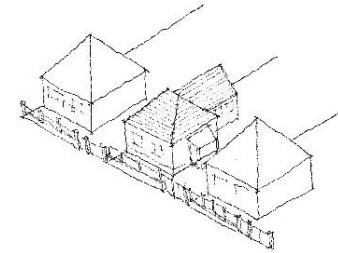
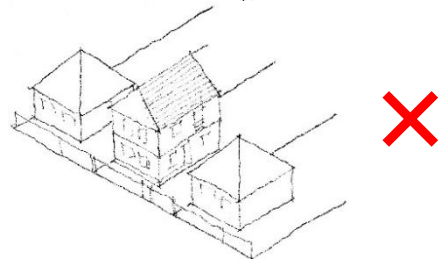
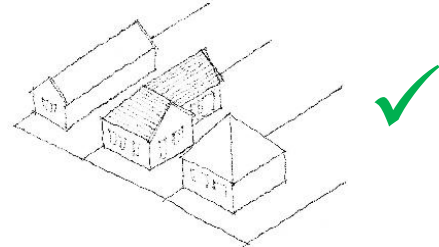
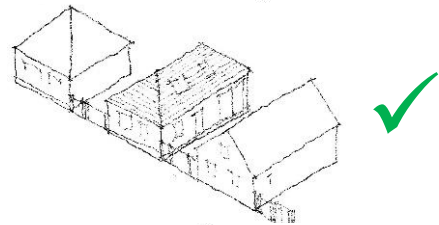
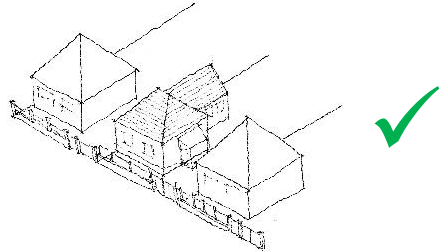
Meglévő házak bővítése vagy új épület építése esetén javasolt a falura jellemző földszintes beépítést követni. Az emeletes házak idegen tömegként jelennek meg Nagygyimóton.

BŐVÍTÉS

Meglevő épület bővítése esetén célszerű a hagyományos, jól bevált formákat követni: hátrafelé keskenyebb vagy teljes szélességű épületszárnnyal, tetőtér-beépítéssel vagy beforduló oldalszárnnyal megvalósított bővítés esetén a ház belesimul a környezetébe.

Az emeletráépítés a faluban nem jellemző épülettömeget eredményez.

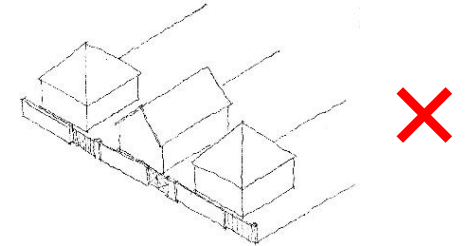
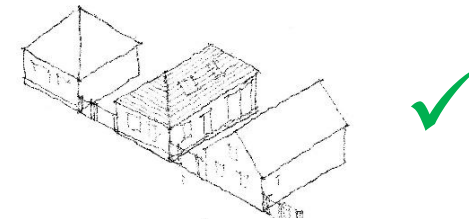
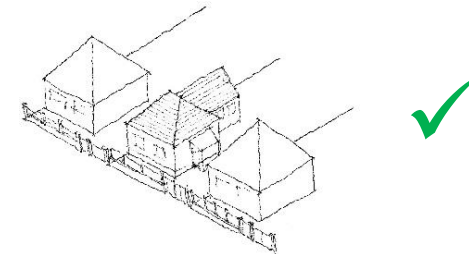
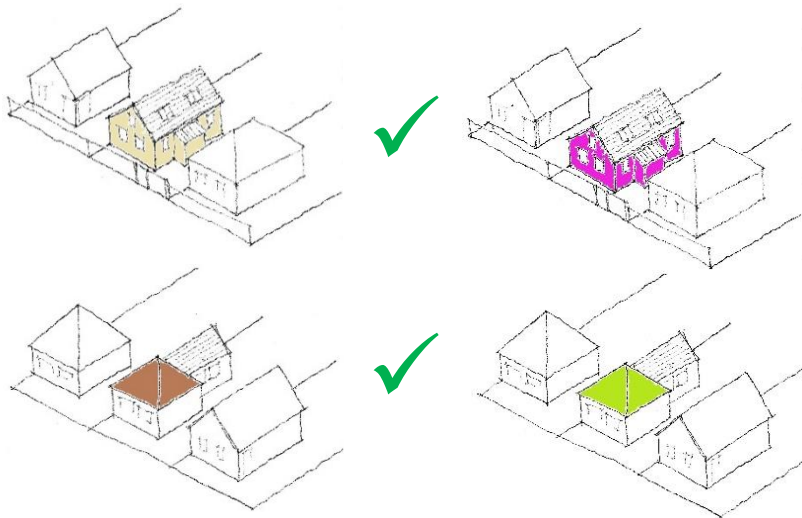
TETŐHAJLÁSSZÖG, TETŐFORMA, TÖMEG

A faluközponton kívül is jellemző a 38-45 fok közötti hajlásszöggel épített tető. A tömegforma lehet nyeregtető, kontyolt tető vagy sátoztető egyaránt. Az összetett tömegek, a félnyereg- vagy a lapos tető zavaró épületeket eredményez.

SZÍNEK, ANYAGHASZNÁLAT, DÍSZÍTÉS

A kedvező falukép megőrzése érdekében érdemes halvány, nem rikító, pasztellszíneket és sötét – barna vagy vörös, esetleg szürke – színű tetőfedést választani.

Az élénk, természetellenes színek a homlokzaton vagy a tetőn idegenek a háztól és zavarják a településképet is.

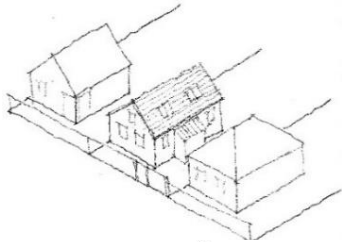

KERÍTÉS

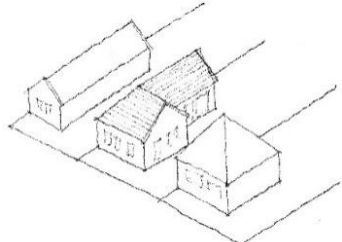
Az előkerttel telepített sátoztetős házak előtt tömör lábazattal és áttört felső résszel épített kerítés jellemző. Az előkert nélküli beépítés esetén a házak közötti rövid szakaszon általában tömör fémkapukat építettek. Manapság is ezt érdemes követni, ha a házunkat a faluképhez akarjuk illeszteni.

Ettől a háztípustól idegen a tömör kerítés. Nem javasolt ilyen építése.

BEÉPÍTÉS ALATT ÁLLÓ UTCÁK: HUNYADI, ADY, SZŐLŐHEGY UTCA

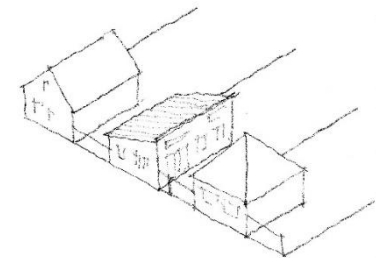
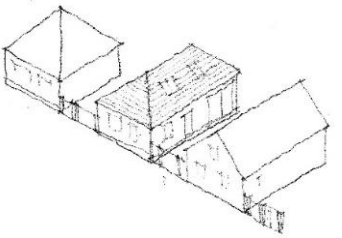
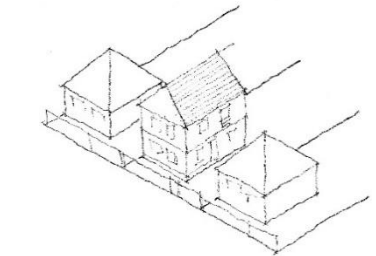
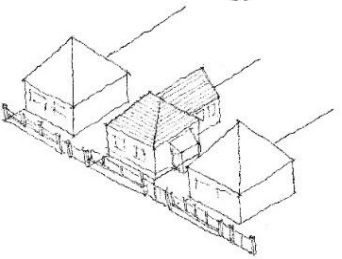
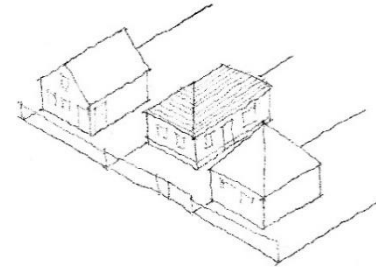
A terület nagyobb részt beépítetlen, csupán néhány, a legutóbbi évtizedekben épített ház áll itt. Új építés esetén javasolható a kockaház tömegének felidézése. Ezzel a szélességgel kényelmes, a mai igényeket kielégíteni képes alaprajzi elrendezés tervezhető.

TELEPÍTÉS, MAGASSÁG. TÖMEGFORMÁLÁS, SZÍNEK, KERÍTÉSEK

vonatkozásában a 2. karakterű területekkel kapcsolatos megállapítások itt is alkalmazhatók.

A falu régebbi részén jellemző tömegformától, *magasságtól, színezéstől, a hagyományos kerítés kialakítástól*, illetve az utcában jellemző *telepítési helytől* ezeken a területeken sem javasolt eltérni.

Foghíjbeépítések, illeszkedés

A tetőtérbeépítés és kétszinteség ezeken a területeken és bizonyos utcaszakaszokon elfogadható, ha az illeszkedés szabályait betartják. A magasság és a gerinc irányának megválasztásánál a szomszédos épületeket érdemes figyelembe venni. A váltakozás egyfajta jó ritmust is adhat, ahogy ezt a telekültésmagban láthatjuk..

TETŐHAJLÁSSZÖG

Lényeges, hogy a hajlásszög és a gerincmagasság illeszkedjen, ez közel 40-45 fokos a kilencvenes évekig.

Alacsonyabb hajlásszög csak földszintes, előkerttel telepített házakon fogadható el, ahol már ilyenek épültek, ott lehet alkalmazni. főképpen, ha a tájba átvezető, utcák végén épülő ház esetén alkalmazzák

SZÍNEK, ANYAGHASZNÁLAT, DÍSZÍTÉS

Ahogy a kerítésekénél, úgy az épületeknél is az egykori tagozottság helyét részben átveszi az anyagok, felületek változatossága, amely új színeket is jelent, azonban a szín és anyag megválasztásánál érdemes figyelembe venni a természeti környezetet, hiszen várhatóan az új beépítések zömben a szélső telkeken lesznek. Foghíj beépítésénél lényeges az illeszkedés.

KERÍTÉSEK

Nagygyimót utcáin végigsétálva megállapíthatjuk, hogy a különböző típusú házakhoz különböző típusú kerítések és kapuk tartoznak.

A hagyományos hosszúházak mellett csak keskeny telekszakasz nyílik az utcára, ezt szinte teljes egészében elfoglalja a nagykapu, mely hagyományosan fából készült. A fa kapukat sok helyen már fémszerkezetekre cserélték. Ezeknek vannak egyszerűbb és díszesebb változatai is. A kapuk melletti kerítések tömör, általában vakolt falként épültek meg.

A sátoztetős házak kerítései, különösen az előkertes utcákban többnyire tömör lábazattal, falazott pillérekkel és a pillérek között hegesztett fémszerkezettel készültek, forma- és színviláguk rendkívül változatos.

Az újabban épített házak kerítései részben a tömör falként megvalósult kerítéseket formázzák, részben pedig követik a kockaházak fém kerítéseit, bár napjaink kerítései már nem kézműves technikával, hanem előregyártott, kereskedelmi forgalomból származó elemekkel épülnek fel. A hetvenes-nyolcvanas évektől kezdve megjelentek a fém helyett a fa léces kerítések, ilyenekkel is találkozunk a faluban. A legmodernebb házak kertjeit sokszor vízszintes lécezésű fakerítések veszik körbe.

KERTEK

A lakóépületünket körülölelő kert teremti meg a természeti környezettel való kapcsolódást; biztosítja a teret a kikapcsolódáshoz, pihenéshez, amelyre a 21. század emberének oly nagy szüksége van a megfelelő életminőség eléréséhez. A kertünk ugyanakkor haszonkertként is funkcionálhat, amely a fizikai állapotunk javításához járulhat hozzá.

A kerttervezés, kertépítészet során hasonló alapelvek jelennek meg, mint az építészetben: arányok, tömegformálás, színek, architektonikus vagy tájképi stílusok formájában. A kert természetesen elsősorban nem egy művi alkotás, hanem a kikapcsolódás helyszíne, amelynek szépségét - rendszeres gondozással, megfelelő növényalkalmazással – akár egész évben élvezhetjük. Ugyanakkor a kert egy élő, állandóan változó, minden évben új arcát mutató terület! Érdemes időt, fáradságot szánni rá, mert kertünk nem csak szépségével hálálja meg a törődést: a fák nyáron árnyékot biztosítanak, télen pedig beengedik a napfényt otthonunkba. A lakóépületek kertje a biodiverzitás szintere is, és így fontos eleme a települési zöld infrastruktúrának is. A környezeti adottságoknak megfelelő fajok megválasztásához, kertünk tervezéséhez, fenntartásához is kérhetjük szakember segítségét.

Nagygyimóton a legtöbb magánkert mutatja, hogy az itt lakó emberek mezőgazdasági kötöttségűek. Többnyire haszonkertek találhatók a településen, beleértve néhány szépen művelt szőlőterületet. Pusztán az előkertek, illetve a lakóházak közvetlen környezete funkcionál pihenő, díszítő kertként.

Nagygyimóton célszerű a Bakony alj hangulatának és a Pápa-Devecseri sík élőhelyének megfelelő növényfajokat, illetve ezek kertészeti változatait választani és ültetni a kertekben. Ilyenek egyrészt a vízpartokat közvetlenül kísérő galéria, vagy puhafa ligeterdők fajai (a különféle fűz, nyár, juhar fajok), másrészt a keményfa gyertyános-tölgyesek, cseres-kocsányos tölgyesek fajai

Javasolt fajok listája:

Fatermetűek

- Kocsányos tölgy (*Quercus robur*)
- Magyar kőris (*Fraxinus angustifolia* ssp *pannonica*)
- Magas kőris (*Fraxinus excelsior*)
- Mezei szil (*Ulmus minor*)
- Vénic szil (*Ulmus laevis*)
- Mezei juhar (*Acer campestre*)
- Kislevelű hárs (*Tilia cordata*)
- Mézgás éger (*Alnus glutinosa*)
- Rezgő nyár (*Populus tremula*)
- Csértölgy (*Quercus cerris*)
- Gyertyán (*Carpinus betulus*)
- Vadalma (*Malus sylvestris*)
- Vadkörte (*Pyrus yruaster*)
- Zselnicemeggy (*Padus avium*)

Cserjetermetűek

- Veresgyűrű som (*Cornus sanguinea*)
- Csíkos kecskerágó (*Euonymus europaeus*)
- Egybibés galagonya (*Crataegus monogyna*)
- Kökény (*Prunus spinosa*)
- Húsos som (*Cornus mas*)
- Cseregalagonya (*Crataegus laeigata*)
- Kányabangita (*Viburnum opulus*)
- Kutyabenge (*Frangula alnus*)
- Fagyal (*Ligustrum vulgare*)
- Jerikói lonc (*Lonicera caprifolium*)

A haszonkertben természetesen megjelenhetnek a különféle gyümölcsfák, amelyek hangulatukban a korábbi gyümölcstermesztésre emlékeztetnek. Ugyanakkor kerülni kell az invazív fajok - például selyemkóró, fehér akác – telepítését, hiszen ezek a településen áthaladó Gyimóti-Séd patak mentén a víz útján is könnyen a természetes élőhelyeken is elterjedhetnek.

ERKÉLYEK, TORNÁCOK

A régebbi típusú, utcára merőleges tömegű házak védett – általában déli – oldalán a Kárpát-medencei hagyományoknak megfelelően tornác fut végig, mely itt a Bakonyalján általában kőpilléres, boltíves. Több ilyen tornáccal találkozunk Nagygyimóton is, de előfordul a pilléres gerendás változat is.

A sátozott házak bejárata többnyire könnyűszerkezetes, nyitott vagy üvegezett verandáról nyílik.

A XX. század utolsó harmadában épült házak esetében többször visszatér a tornác hagyománya. Ezeken az épületeken gyakran találkozunk nagy méretű épített teraszokkal és a beépített tetőtterek előtti erkély sem ritka.

AJTÓK, ABLAKOK

A ház szeme az ablak. Ahogy a különböző karakterű településrészek bemutatásánál is utaltunk rá, a különböző házakhoz különböző alakú, arányú, típusú ablakok tartoznak.

A hagyományos hosszúházak jellemző módon két álló téglalap alakú ablakkal néznek az utcára. A faluban még találunk több történeti értékű, díszített ablakot. Az ablakokhoz hozzá tartoznak a – kívülről nem látható – vasalatok, kilincsek, spaletták. A házak felújítása során sok esetben egy fekvő ablakot építettek be a két kis ablak helyett, vagy a meglevőket nagyobbították, esetleg redőnnel egészítették ki. Nagygyimóton kevés az olyan lakóház, melynek az utcára néző ablakai eredeti formájukban maradtak fenn, ezért a jövőbeli átalakítások során javasolható az eredeti állapot visszaállítása. A falu központjában álló néhány polgáriasodó lakóház, ezek ablakai hasonlóak, de az utcával párhuzamosan álló épületszárny két szobáján általában négy ablak található.

A településen a legrégebbi típusú ablak a kifelé-befelé nyíló pallótokos ablak. Ez a homlokzat külső síkján helyezkedik el. A kapcsolt gerébtokos ablakok már a homlokzati síktól visszahúzva, kávába építve készültek. A sátoztetős házak legfőbb jellegzetessége a háromosztatú „tüzéablak”-pár. Ezek jellegzetes arculatot adnak az épületnek, sőt nagy számuk révén az egész településnek. Az ablakok árnyékolását a leggyakrabban beépített redőnnel oldották meg. Az ablakok képéhez hozzá tartozik a hangsúlyos, többnyire műköből készült ablakpárkány. A felújítások, ablakcserék során sokszor más osztású ablakok kerülnek a helyükre. Az újabb épületeket az ablakok sokfélesége jellemzi. Arányaikban, osztásukban, anyagukban, nyitási módjukban egyaránt változatos kialakításúak.

Az ajtók mára visszahúzódtak az utcáfrontról. Egykor az utcai homlokzat tornácán asztalos szerkezetű ajtó nyílt, mára a tornácok beépültek, bezáródtak, csak a középületeknek vannak a településképet meghatározó ajtószárnyai. Érdemes megnézni ezeket, és jó kapcsolódási pont lehet a hagyományos szerkezetek új formában való alkalmazása, akár gazdasági épületek rusztikusabb kapu/ajtó formáinak visszaidézése.

HOMLOKZATKÉPZÉS

A házak homlokzatképzése alapvetően szintén az épület típusától függ. A második világháború előtti épületek többsége díszítés nélküli homlokzattal épült, csupán néhány épületen találkozunk a késői historizáló építészet néhány jellegzetes díszítőművével. Egy-egy oszlopfő, párkány, illetve ablak körüli vakolatdísz őrzi a korszak jellegzetes vidéki architektúráját.

A hatvanas-hetvenes évek házainak jellegzetes és településképi szempontból is rendkívül fontos motívuma a homlokzati díszítés, mely többnyire az ablakok vízszintes sávjában, illetve az ablakok környékén jelenik meg. Vakolatba nyomott csempék, összetört üvegcserepből készített csillogó díszek vagy ügyes kezű, mesterségüket művészi színvonalon végző kőművesek keze munkáját dicsérő, geometrikus mintázatú sgrafittók teszik változatossá a homlokzatokat. Napjainkban, a házak homlokzati hőszigetelése során sajnos ezek a díszítőelemek eltűnnek a homlokzatokról, az egyes épületek elveszítik egyedi karakterüket.

RÉSZLETEK

Bár Nagygyimóton a lakóházak többsége besorolható néhány típusba, mégis minden épület egyedi, sok házon találunk jellegzetes részleteket.

A hagyományos házak jellegzetessége a kontyolt tető „füles” kialakítása, amit számos régi házon megfigyelhetünk.

A tetőfedések a történeti épületeken táska cserépfedéssel készültek, az újabb épületeken ezt felváltotta a hornyolt cserép, illetve a rombuszpala-fedés. Az újabb épületek kevésbé hagyományos tetőfedéssel készülnek. A régi tetőket finoman megmunkált bádogosszerkezetű szellőzők díszítik.

A kockaházak lábazatának jellegzetes anyaga a mészkő, melyet a közeli Bakonyban bányásztak.

MAI PÉLDÁK

A kézikönyv célja, hogy segítsen megőrizni a település egyedi arculatát, hogy a régi és az új harmonikus egységet alkosson. Ha a középületek egyik jellemzője az utcával párhuzamos gerinc, akkor ez egy lehetőség, amivel élni lehet. Ha a településképen keretezett alakok voltak meghatározóak, s az homlokzaton mindig megjelent egy lábazati sáv, akkor ezt lehet használni korszerűen.

A történeti környezetben a léptéket és fő tömegformákat kell figyelembe venni, az anyaghasználatot és a színeket. Az új épület nem attól lesz jó, hogy eltér, és egyedi, hanem attól, hogy alkalmazkodik. Azonban vállalnia kell korát és teljesíteni kell hivatását.

A felújítás sokszor nehezebb tervezői feladat, mint új épületet építeni.

Az új épület hordozhat történeti értéket, ahogy a temetői harangláb az egykori pusztai harangot.

A felújítás és a revitalizáció példáit lehet sorolni, elveinek meghatározása nehéz. A település történeti részén a látszó téglafelület nem jellemző, most a templom támfalaként, az eredeti anyagot felhasználva a modern kálvária stációinak befogadójaként megjelenik. Karakteres pillérek tagolják, hiányzik róla a hagyományos vízszintes tagolás, a következő időszakban már ez a felület is, mint példa, jelenik meg.

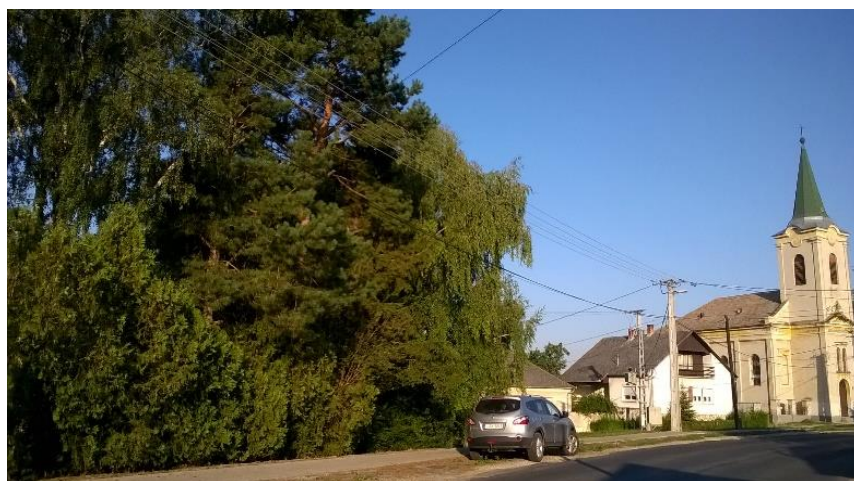
A legkényesebb kérdés talán a megőrzés, felújítás vagy az újat építés dilemmája. A településképz szempontjából általában a felújítás a szerencsésebb, ekkor viszont a részletek okoznak gondot. Legfőbb probléma a szigetelések megoldása. Ilyen esetekben egyedi megoldást kell keresni mindig, és nagyon figyelmesen kell eljárni, hogy az épület arányrendszere ne változzon meg. Fontos a tagozatok megfelelő minőségű visszaépítése, a nyíláskarakterek megőrzése. Szerencsére erre is találhatunk a településen egyszerű és jó példát.

UTCÁK, TEREK

Az utcák, terek talán a legfontosabb elemei a települési zöldfelületnek. Naggyimóton fontos kiemelni a Gyimóti-Séd jobb partján a Pápai út jobb és bal oldalán kialakított zöldfelületeket és közösségi tereket. A község központjában található zöldterület több funkciót is ellát. Található itt idegenforgalmi tájékoztató tábla, piactér, sportterületek, és a művelődési ház háta mögött települési találkozóhelyet kínáló terület. Az itt található nagyobb méretű lombos fák mindenképpen hosszútávon is megőrzendők! E zöldfelületek kialakítása mindenképpen követendő példát jelent akár a régió egyéb községeinek is. A képeken az Emlékpark és pihenőterület látható, amely közösségi térként is szolgáló zöldterület Naggyimóton. Érdekes zöldfelület az evangélikus templom melletti lejtős útnál található növényekkel sűrűn borított terület. Érdeemes megemlíteni a Csót felől érkezőket fogadó sírkertet, temetőt is, mint települési zöldfelület.

52 | Utcák, terek

Az utcák – mint a települési zöld infrastruktúra részeinek - fásítása két szempontból mindenképpen fontos. Egyrészt árnyékolják a mesterséges burkolatot, így védenek a klímaváltozás kapcsán egyre gyakoribbá váló hőségnapok hatásától. Másrészt segíthetik a természetes víz visszatartást, amivel hozzájárulnak mind a felszíni, mind a felszín alatti vizek védelméhez. Ezt a szerepet ugyanakkor csak a települési csapadékvíz elvezető nyílt csatornarendszerrel közösen láthatják el.

A kialakult helyzethez – például járdazöldsáv- árok-úttest arányaihoz - való alkalmazkodással egységes látványt teremthetünk. A szép utcaképert a helyi lakosok is sokat tehetnek. Környezetünkhöz alkalmazkodni nem csak épületeinkkel tudunk, hanem az utcakertjeinkben, utak mentén alkalmazott fajokkal is. Egy-egy díszesebb utcakert, egy nyírott sövény vagy a felsővezeték el nem érő fák – például csörgőfa, gömb juhar, vérszilva – kellemes, rendezett látványt nyújtanak. Az ingatlanunk előtti terület ápolásával, dísznövények vagy jellemző gyümölcsfák telepítésével, díszes kiültetésekkel harmonikus utcaképet teremthetünk.

HIRDETÉSEK, REKLÁMTÁBLÁK

Nagygyimót azon szerencsés települések közé tartozik, ahol a mindennapi élethez szükséges reklámok – néhány túlhangsúlyozott felirat kivételével – nem váltak a hagyományos településképben túl harsogó látványelemekké. A meglevő feliratok kifejezetten illeszkednek a település léptékéhez, teljes mértékben megfelelnek az általuk reklámozott üzletek, vendéglátóhelyek jellegének.

IMPRESSZUM

NAGYGYIMÓT KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA

NAGYGYIMÓT honlapcíme: www.nagygyimot.hu

Nagygyimót email címe:

nagygyimotionkormanyzat@gmail.com

Nagygyimót postai címe: Nagygyimót, Rákóczi u. 2., 8551

Telefon: 89-318-902

Polgármester: Szaller Zsolt

polgármester email címe:

nagygyimotionkormanyzat@gmail.com

Főépítész: M. Fábián Edit

Főépítész email címe: epitesz12@gmail.com

KÉSZÍTETTE: Széchenyi István Egyetem Építészettörténeti és Városépítési Tanszék, Győr, Egyetem tér 1., 9026

SZERKESZTETTE: Kottmayer Tibor

SZÖVEG: Hencz Helga, Kottmayer Tibor, Veöreös András

ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ ÁBRÁI: Veöreös András

FOTÓ: Hencz Helga, Kottmayer Tibor, Veöreös András

A Könyv a Lechner Tudásközpont sablonja felhasználásával készült.

ISBN: 978-615-5837-09-8

Elektronikus kiadvány: ISBN 978-615-5837-10-4

Nagygyimót, 2017. november

